

Thomas Buergenthal
Dinah Shelton
David P. Steward

MEĐUNARODNA LJUDSKA PRAVA

NOVO IZDANJE

PRAVRI

PRAVNI FAKULTET SVEUČILIŠTA U RIJECI
BIBLIOTEKA PRAVNOG FAKULTETA SVEUČILIŠTA U RIJECI

Urednik: Prof. dr. sc. Miomir Matulović

Izvornik: Thomas Buergenthal, Dinah Shelton, David P. Stewart,
International Human Rights in a Nutshell, 4th edition,
Thomson Reuters, St. Paul. Mn., 2009.

© 2009. Thomson Reuters. All rights reserved.

This reprint of International Human Rights in a Nutshell, 4th by Thomas
Buergenthal, Dinah Shelton and David P. Stewart is published by
arrangement with Thomson Reuters/West.
Licensed for distribution in Croatia only.
Not for export, 2000 copies printed.

© 2011. Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci (za hrvatsko izdanje).

Prijevod s engleskog: Dejana Golenko, prof., Mr. sc. Masha Marochini,
Prof. dr. sc. Miomir Matulović

Stručna redaktura: Prof. dr. sc. Miomir Matulović

Lektura: Dejana Golenko, prof.

Nakladnik: Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Hahlić 6
(za nakladnika: Prof. dr. sc. Miomir Matulović)

Grafičko uređenje: Maja Žagar, prof.

Realizacija: Libertin naklada d.o.o.
ISBN 978-953-6597-77-2

CIP zapis dostupan u Sveučilišnoj knjižnici Rijeka pod brojem 120830093

MEĐUNARODNA LJUDSKA PRAVA U SAŽETOM OBЛИKУ

**ČETVRTO IZDANJE
(DRUGO HRVATSKO IZDANJE)**

**THOMAS BUERGENTHAL
Sudac Međunarodnog suda**

Bivši predsjednik Međuameričkog suda za ljudska prava
Lobingier profesor emeritus usporednog prava i jurisprudencije
Sveučilišta George Washington

**DINAH SHELTON
Profesor Pravnog fakulteta Sveučilišta George Washington
Član Međuameričke komisije za ljudska prava**

**DAVID P. STEWART
Gostujući profesor, Pravni centar Sveučilišta George Washington
Član Međuameričkog pravnog odbora**

**Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci
Rijeka, 2011.**

UVODNA RIJEČ

Ova je knjiga gotovo dvostruko veća od njenog prvog izdanja iz 1988. godine. Trebalo je obraditi puno nove građe: usvojeni su novi instrumenti o ljudskim pravima, nastale su nove institucije za ljudska prava te je stvorena ogromna praksa o ljudskim pravima koja je proširila domašaj i opseg suvremenog međunarodnog prava ljudskih prava. Nažalost, stanje ljudskih prava u svijetu nije se u istoj mjeri popravilo. Ozbiljne povrede ljudskih prava i dalje se događaju u mnogim dijelovima svijeta. No, nesporno je ostvaren veliki napredak te danas međunarodno pravo ljudskih prava igra sve važniju ulogu u nastojanju da se takve povrede spriječe.

Ova knjiga nastoji pružiti cjeloviti pregled institucionalnih i normativnih počela suvremenog međunarodnog prava ljudskih prava. Bez poznavanja ovog ogromnog područja prava, načina na koji je ono nastalo i primjenjuje se, nije moguće zapravo odgovoriti na pitanje koje mora biti u središtu istraživanja ove teme: kako učiniti pravo ljudskih prava još učinkovitijim oružjem u borbi protiv povreda ljudskih prava u svijetu.

Dramatični razvoj područja međunarodnih ljudskih prava u protekla dva desetljeća doveo je do toga da jedna osoba nikako ne može pokriti svu građu. Spremnost profesora Dinah Shelton i Davida Stewarta da mi se pridruže kao suautori uvelike je poboljšala treće i četvrto izdanje ove knjige. Suradnja se pokazala ne samo učinkovitom na stručnoj razini, nego i vrlo zadovoljavajućom na osobnoj razini. Za razliku od iskustava koja su u takvim zajedničkim poduhvatima imali drugi, mi smo ostali dobri prijatelji. Stoga mi je zadovoljstvo izvjestiti da su moji suradnici nedavno

izabrani u dva važna regionalna međunarodna tijela, oba tijela Organizacije američkih država: profesorica Shelton postala je član Međuameričke komisije za ljudska prava, a profesor Stewart član Međuameričkog sudskog odbora.

Naš je pristup u radu na ovom izdanju ostao isti kao i onaj koji smo koristili u prethodnim izdanjima: svatko od nas zadužio je otprilike isti broj poglavlja ili odjeljaka knjige. Novi tekst slali smo jedan drugomu kako bismo ga mogli komentirati i predlagati izmjene i/ili dopune. Rezultat je knjiga koja je u cijelosti zajedničko djelo, a ne samo krparija koju su napisale tri različite osobe.

Stajališta koja su ovdje iznesena su osobna stajališta autora. Ona ne odražavaju položaje niti povlače odgovornost institucija ili organizacija u kojima autori djeluju.

THOMAS BUERGENTHAL

Hag, Nizozemska
Listopad 2009.

PREDGOVOR

Četvrto izdanje ove knjige drži se osnovnog oblika prethodnih izdanja. Svrha je knjige ostala ista: treba poslužiti kao samostojeći uvod u međunarodno pravo ljudskih prava i biti dopuna gradi za druge predmete, pružajući čitatelju sažeti pregled normi ljudskih prava i institucionalnog konteksta unutar kojeg se one razvijaju. Međutim, knjiga i dalje nastavlja rasti u opsegu kako bi se mogle obraditi mnoge nove pojave na tom području.

Treće je izdanje objavljeno 2002. godine. Premda su političke promjene do kojih je došlo u posljednjih šest godina manje dramatične od onih koje su se dogodile u razdoblju između prvog i drugog izdanja (kada smo bili svjedoci propasti Sovjetskog imperija, okončanja hladnoga rata i ukidanja aparthejda u Južnoj Africi), ipak je riječ o značajnim promjenama u evoluciji međunarodnog prava ljudskih prava. Unutarnji i međunarodni oružani sukobi doveli su u središte pozornosti međudjelovanje humanitarnog prava i međunarodnog prava ljudskih prava. Unutar ovog konteksta stupanje na snagu Statuta Međunarodnoga kaznenog suda, kao i sve veći broj predmeta *ad hoc* i mješovitih kaznenih sudova, odražavaju naglasak na odgovornosti pojedinca za zlodjela počinjena u ratu i miru.

Međunarodna zajednica nastavlja jačati normativni i institucionalni okvir za bavljenje s problemima ljudskih prava. Ujedinjeni narodi usvojili su nove ugovore koji se odnose na prisilne nestanke te koji štite prava radnika migranata i osoba s invaliditetom. Na regionalnoj razini, Vijeće Europe usvojilo je Konvenciju protiv trgovanja ljudima, dok su unutar afričkog sustava zaključeni ugovori o pravima

žena te pravima i dobrobiti djece. Stupila je na snagu izmijenjana Arapska povelja o ljudskim o pravima, dok je Savez država jugoistočne Azije (ASEAN) usvojio osnivački ugovor koji sadrži odredbe o ljudskim pravima, kao i konvenciju o radnicima migrantima. Kada je riječ o institucijama, ugovorna tijela Ujedinjenih naroda nastavila su jačati svoje nadzorne zadaće, dok Ured Visokog komesara UN-a za ljudska prava dalje radi na promidžbi uživanja ljudskih prava diljem svijeta osnivajući terenske urede. Najveća institucionalna promjena nastupila je sa zamjenom Komisije za ljudska prava Ujedinjenih naroda i ukidanjem njene Potkomisije za promicanje i zaštitu ljudskih prava. Novo Vijeće za ljudska prava Ujedinjenih naroda, koje izvještava izravno Opću skupštinu, izabrano je i počelo djelovati 2006. godine. Na regionalnoj su razini izabrani članovi Afričkog suda za ljudska prava i on je započeo rad na svom poslovniku. Također je zaključen Protokol o spajanju Suda s Afričkim sudom pravde.

Povećanje opsega ove knjige moguće je pripisati sve većem broju međunarodnih normi i institucija za ljudska prava koje su proizašle iz gore navedenih događaja. Neka su poglavљa morala znatno biti prepravljena te su napisani novi odjeljci. To se odnosi poglavito na poglavje o Ujedinjenim narodima. Poglavlja koja se odnose na regionalne sustave, također, su morala biti znatno proširena. Ukratko, u ovim preprvcima uzete su u obzir mnoge pojave i institucije koje su nove ili koje su dobine veći značaj nakon objavljivanja drugog izdanja.

THOMAS BUERGENTHAL

DINAH SHELTON

DAVID STEWART

Srpanj, 2009.

SADRŽAJ

UVODNA RIJEČ	V
PREDGOVOR	VII
ZAHVALA	IX
POPIS PREDMETA	XIX
1. POVIESNE PRETEČE MEĐUNARODNOG PRAVA LJUDSKIH PRAVA	
I. UVOD	1
II. PRAVO PRIJE DRUGOG SVJETSKOG RATA	1
§ 1-1. Uvod	1
§ 1-2. Ljudska prava i tradicionalno međunarodno pravo	2
§ 1-3. Humanitarna intervencija	3
§ 1-4. Prvi ugovori o ljudskim pravima	6
§ 1-5. Liga naroda	7
1. <i>Mandatski sustav</i>	7
2. <i>Međunarodni standardi rada</i>	9
3. <i>Manjinski sustav</i>	10
§ 1-6. Odgovornost države za štetu strancima	13
§ 1-7. Odgovornost pojedinaca i drugih privatnih subjekata	17
§ 1-8. Humanitarno pravo	19
§ 1-9. Staro i moderno pravo međunarodnih ljudskih prava	21
2. SUSTAV LJUDSKIH PRAVA UJEDINJENIH NARODA	25
I. UVOD	25
II. POVELJA UN-a	25
§ 2-1. Uvod	25

§ 2-2. Konferencija u San Franciscu i ljudska prava	26
§ 2-3. Ljudska prava u Povelji UN-a	27
III. MEĐUNARODNA POVELJA O LJUDSKIM PRAVIMA	32
§ 2-4. Uvod	32
§ 2-5. Opća deklaracija o ljudskim pravima	33
1. <i>Prava i slobode</i>	33
2. <i>Pravni učinak i politički značaj</i>	36
§ 2-6. Međunarodni paktovi o ljudskim pravima: uvod	40
§ 2-7. Pakt o građanskim i političkim pravima	42
§ 2-8. Odbor za ljudska prava	45
1. <i>Postupak podnošenja izvješća</i>	47
2. <i>Opće primjedbe</i>	51
3. <i>Međudržavna priopćenja</i>	52
§ 2-9. (Prvi) fakultativni protokol uz Pakt o građanskim i političkim pravima	54
§ 2-10. Drugi fakultativni protokol uz Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima	57
§ 2-11. Pakt o gospodarskim, socijalnim i kulturnim pravima	58
1. <i>Narav obveza</i>	60
2. <i>Nadzor nad implementacijom</i>	62
IV. DRUGI TEMELJNI UGOVORI UN-a O LJUDSKIM PRAVIMA	66
§ 2-12. Uvod	66
§ 2-13. Konvencija o sprječavanju i kažnjavanju zločina genocida	69
§ 2-14. Međunarodna konvencija o ukidanju svih oblika rasne diskriminacije	72
§ 2-15. Konvencija o uklanjanju svih oblika diskriminacije žena	78
§ 2-16. Konvencija protiv mučenja i drugih okrutnih, nečovječnih ili ponižavajućih postupaka	84

§ 2-17. Konvencija o pravima djeteta	87
§ 2-18. Međunarodna konvencija o zaštiti prava svih radnika migranata i članova njihovih obitelji	91
§ 2-19. Konvencija o pravima osoba s invaliditetom	93
§ 2-20. Međunarodna konvencija za zaštitu svih osoba od prisilnog nestanka	96
V. INSTITUCIJE TEMELJENE NA POVELJI UN-a	98
§ 2-21. Uvod	98
§ 2-22. Glavna tijela UN-a	99
1. <i>Opća skupština</i>	99
2. <i>Vijeće sigurnosti</i>	99
3. <i>Ured Visokog povjerenika za ljudska prava</i>	101
4. <i>Međunarodni sud</i>	103
5. <i>ECOSOC, prijašnja Komisija i Potkomisija za ljudska prava</i>	107
§ 2-23. Vijeće za ljudska prava	110
§ 2-24. Komisija za položaj žena	116
§ 2-25. Postupci za bavljenje teškim povredama ljudskih prava	117
1. <i>Rezolucija 1235.</i>	120
2. <i>Rezolucija 1503.</i>	121
3. <i>Postupci pred Vijećem za ljudska prava</i>	123
§ 2-26. Terenski uredi	126
§ 2-27. Konferencije UN-a o ljudskim pravima	127
VI. SPECIJALIZIRANE ORGANIZACIJE	128
§ 2-28. Uvod	128
§ 2-29. Međunarodna organizacija rada (MOR)	129
§ 2-30. UNESCO i ostale specijalizirane organizacije	132
3. EUROPSKI SUSTAV ZA ZAŠТИTU LJUDSKIH PRAVA	135
I. UVOD	135

II. EUROPSKA KONVENCIJA O LJUDSKIM PRAVIMA: PRIKAZ	138
§ 3-1. Uvod	138
§ 3-2. Zajamčena prava	138
§ 3-3. Opća deklaracija i Konvencija	141
§ 3-4. Institucije Konvencije	141
III. MEHANIZMI PROVEDBE KONVENCIJE	147
§ 3-5. Uvod	147
§ 3-6. Nadležnost Europskog suda	148
§ 3-7. Međudržavne tužbe	150
§ 3-8. Privatne tužbe	152
§ 3-9. Dopuštenost: inkompatibilnost, neosnovanost ili zlouporaba prava na tužbu	157
§ 3-10. Iscrpljenost unutarnjih pravnih sredstava i pravilo o šest mjeseci	159
§ 3-11. Odlučivanje o osnovanosti	164
§ 3-12. Presude Suda	166
§ 3-13. Izvršenje presuda od Odbora ministara	169
§ 3-14. Tumačenje zajamčenih prava	172
IV. EUROPSKA SOCIJALNA POVELJA	179
§ 3-15. Uvod	179
§ 3-16. Katalog prava	180
§ 3-17. Pravne obveze koje preuzimaju ugovorne stranke	183
§ 3-18. Međunarodne mjere za provedbu pravâ iz Povelje	184
V. DRUGI UGOVORI VIJEĆA EUROPE O LJUDSKIM PRAVIMA	187
§ 3-19. Europska konvencija protiv mučenja	187
§ 3-20. Zaštita nacionalnih manjina	189
§ 3-21. Ljudska prava i biomedicina	192

§ 3-22. Konvencija o borbi protiv trgovanja ljudima	194
VII. EUROPSKA UNIJA	195
§ 3-23. Apsorbiranje Europske konvencije o ljudskim pravima	195
§ 3-24. Povelja o temeljnim pravima EU-a	199
VII. ORGANIZACIJA ZA EUROPSKU SIGURNOST I SURADNJU (OESSION)	202
§ 3-25. Uvod	202
§ 3-26. Helsinški završni akt	203
§ 3-27. Proces OESSION-a	206
§ 3-28. Neobvezujuća narav obveza OESSION-a	207
§ 3-29. Katalog prava OESSION-a	208
§ 3-30. Mechanizam ljudske dimenzije	210
§ 3-31. Visoki povjerenik za nacionalne manjine	212
§ 3-32. Predstavnik za slobodu medija	215
4. MEĐUAMERIČKI SUSTAV LJUDSKIH PRAVA	217
I. UVOD	217
II. SUSTAV TEMELJEN NA POVELJI OAS-a	219
§ 4-1. Uvod	219
§ 4-2. Povelja OAS-a	220
§ 4-3. Američka deklaracija o pravima i dužnostima čovjeka	221
§ 4-4. Komisija kao tijelo Povelje: njen institucionalni razvoj	223
§ 4-5. Komisija kao tijelo Povelje: njena praksa	227
1. <i>Studije o zemljama i lokalne istrage</i>	229
2. <i>Individualne tužbe</i>	233
3. <i>Tematski izvjestitelji i opće rasprave</i>	235
III. SUSTAV TEMELJEN NA KONVENCIJI	236
§ 4-6. Uvod	236
§ 4-7. Konvencija i njena jamstva	238

§ 4-8. Tijela Konvencije	241
A. MEĐUAMERIČKA KOMISIJA ZA LJUDSKA PRAVA	242
§ 4-9. Komisija kao tijelo Konvencije	242
1. Razmatranje tužbi	242
2. Uloga pred Sudom	248
B. MEĐUAMERIČKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA	249
§ 4-10. Nadležnost Suda	249
§ 4-11. Nadležnost rješavanja sporova	249
§ 4-12. Ovlasti Suda u rješavanju sporova	252
§ 4-13. Privremene mjere	256
§ 4-14. Savjetodavna nadležnost	258
§ 4-15. Pravni učinak savjetodavnih mišljenja	260
§ 4-16. Pravna praksa	262
§ 4-17. Ostali međuamerički instrumenti za zaštitu ljudskih prava	271
§ 4-18. Demokracija i ljudska prava u OAS-u	273
5. AFRIČKI I DRUGI REGIONALNI SUSTAVI	277
I. PREGLED AFRIČKOG SUSTAVA	277
II. PRAVA I DUŽNOSTI	279
§ 5-1. Uvod	279
§ 5-2. Prava pojedinca	280
§ 5-3. Prava naroda	284
§ 5-4. Dužnosti	285
III. OBVEZE DRŽAVA I MJERE IMPLEMENTACIJE	286
§ 5-5. Uvod	286
§ 5-6. Obveze država	287
§ 5-7. Afrička komisija za ljudska prava i prava naroda	288
§ 5-8. Međudržavne tužbe	292
§ 5-9. Individualne tužbe	294
§ 5-10. Afrički sud pravde i ljudskih prava	305
§ 5-11. Sud ECOWAS-a	309

IV. RAZVOJ U ARAPSKIM I AZIJSKIM DRŽAVAMA	309
§ 5-12. Razvoj unutar Lige arapskih država i ASEAN-a	309
1. Arapska povelja o ljudskim pravima	309
2. ASEAN	313
6. HUMANITARNO PRAVO	317
I. UVOD	317
II. ŽENEVSKE KONVENCIJE I PROTOKOLI	318
§ 6-1. Uvod	318
§ 6-2. Ženevske konvencije i međunarodni oružani sukobi	320
§ 6-3. Ženevske konvencije i unutarnji oružani sukobi: zajednički članak 3.	323
§ 6-4. Protokol I.	326
§ 6-5. Protokol II.	329
§ 6-6. Humanitarno pravo i ugovori o ljudskim pravima: njihov međusobni utjecaj	331
§ 6-7. Međunarodni odbor Crvenoga križa	336
§ 6-8. <i>Ad hoc</i> međunarodni kazneni tribunali za bivšu Jugoslaviju i Ruandu	338
§ 6-9. Međunarodni kazneni sud	343
7. SAD I MEĐUNARODNA LJUDSKA PRAVA	349
I. UVOD	349
II. SAD UGOVORI O LJUDSKIM PRAVIMA	352
§ 7-1. Uvod	352
§ 7-2. Ugovori i Ustav SAD-a	354
§ 7-3. Senat SAD-a i ugovori o ljudskim pravima	355
§ 7-4. Pravni i politički razlozi koji utječu na ratifikaciju	360
§ 7-5. Nova politika: ratifikacija uz rezerve, razumijevanja i izjave	366
III. ZAKONODAVSTVO O LJUDSKIM PRAVIMA	375
§ 7-6. Uvod	375

§ 7-7. Uskrata vojne i gospodarske pomoći: zakoni opće primjene	377
§ 7-8. Posebno zakonodavstvo za zemlje	382
§ 7-9. Međunarodne finansijske institucije (IFI)	383
§ 7-10. Ured za demokraciju, ljudska prava i rad	385
IV. MEĐUNARODNO PRAVO LJUDSKIH PRAVA U SUDOVIMA SAD-a	387
§ 7-11. Uvod	387
§ 7-12. Ugovori o ljudskim pravima	388
§ 7-13. Običajno međunarodno pravo	398
 8. NEVLADINE ORGANIZACIJE ZA LJUDSKA PRAVA	409
I. UVOD	409
II. MEĐUNARODNE DJELATNOSTI	412
§ 8-1. Uvod	412
§ 8-2. NGO kao međunarodni lobisti	414
§ 8-3. NGO i međunarodni sudski i kvazisudski postupci	417
III. NACIONALNE DJELATNOSTI	420
§ 8-4. Nacionalno zakonodavstvo	420
§ 8-5. Utjecaj na vanjsku politiku ljudskih prava	422
 KAZALO AUTORA	425
 KAZALO POJMOVA	434